

”וזדים ביד עוסקי תורתך”

קובץ דברי תורה בעניני חנוכה
יו”ל ע”י ישיבת נר ישראל

מאת מורינו ורבינו הרח”ג יעקב יצחק הלוי רודרמן זצ”ל

2..... שיעור ממרן רה”י (נכתב ע”י תלמיד) כ’ כסליו תשמ”ו.

מאת אברכי כולל עבודת לוי

4..... בענין הדלקת מנורה בחנוכה בנר חשמל- הרב מנחם מענדל שטערן.

10..... אף הן היו באותו הנס- הרב יוסף יפרח.

12..... בענין אכסנאי- הרב אברהם יצחק שייך.

שיעור מאת מורינו ורבינו הג"ר יעקב יצחק הלוי רודרמן זצ"ל

נכתב ע"י תלמיד

בעניני נס חנוכה

(א) איתא במס' זבחים (נ"ט ע"א) אמר רב מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולין. והק' המנחת חינוך¹ מזה על הגמ' (שבת כ"א ע"ב) מצאו פך אחד של שמן וכו'. והדליקו ממנו שמונה ימים, והא נפסלה המנורה והוצרכו לעשות מנורה אחרת (עי' מגי' חשמונאים ד: מט, ויעשו כלי קודש חדשים וביאו את המנורה ואת מזבח הקטורת ואת השלחן להיכל), וא"כ נדחו השמנים אפי' אם היו טהורים. ואין לומר שלא היו השמנים קודש ואין דיחוי אלא בקדשים, דא"כ איך שמרוהו בהיכל, הא הו' חולין בעזרה.

וי"ל דרק בהמות נדחים, כי עומדים רק להקרבה ולא לשום תשיש אחרת, אבל השמנים עומדים לכמה תשישים ואינם נידחים. ועוד י"ל דרק הקרבנות נדחים, כי אם מקריבים על מזבח פגום, נפסלו הקרבנות, משא"כ במנורה שאם מדליקים השמן בלי המנורה, כשר, ומשי"ה לא נדחה השמן (עי' לקמן מה שמובא בשם הרמב"ן). ועוד י"ל ע"פ משכ' תוסי' בשבת (כ"א ע"ב ד"ה שהיה וע"ש ברשב"א וע"ע בב"ח שכת' בטוא"ח) שכתב שהיה מונח בחותם בקרקע, [ולפי"ז י"ל] שהיו השמנים חולין, ושמום במחילות תחת העזרה ולא היו חולין בעזרה.

ועוד י"ל ע"פ מה שפסק הרמב"ם (פ"ט ה"ז מביאת המקדש), שזר יכול להדליק המנורה בעזרה. והק' ע"ז במנחת חינוך (צ"ח) דאיבעיא לן גבי נר חנוכה אי הדלקה עושה מצוה אי הנחה עושה מצוה, אבל במנורת המקדש פשוט שהדלקה עושה מצוה כמש"כ ברש"י שבת (כ"ב ע"ב ד"ה אי הדלקה). ועוד, דא"כ לא יהיה הדלקת המנורה דוחה שבת שאפשר להדליקה לפני שבת ובשבת יגביה ויניחנה, אלא ודאי הדלקה עושה מצוה. ומבואר בסוגיא שם דלמ"ד הדלקה עושה מצוה בעינן הדלקה במקומה, וא"כ הא צריכים להדליקה [במקומה] בהיכל, ואיך יכול זר להדליק בעזרה. וי"ל שיש מצוה אחרת במנורת המקדש מלבד מצות הדלקה, דכיון דקיי"ל דבמקדש כבתה זקוק לה, צ"ל שיש מצוה נוספת דהיינו שתהיה המנורה דלוקה [משא"כ בנר חנוכה דאין זקוק לה נראה דאין בה מצוה חוץ מהדלקתה (וכע"ז כתב המהר"ם שיק)]. והמצוה הזאת שתהי' דלוקה צריכה להיות במקומה, אבל מצות הדלקה בעלמא יכולה להיות חוץ להיכל, ובזה מתורץ הרמב"ם, שמתיר רק ההדלקה בחוץ, והא דבעינן הדלקה במקומה היינו שתהא המנורה דלוקה².

ובזה מתורץ קושית דיחוי, שהגם שא"א לקיים מצות הדלקה בשמן נדחה, מ"מ לגבי המצוה שתהא דולקת אינה נדחית.

וברמב"ן עה"ת (פ' בהעלותך ח, ב בא"ד) כתב וז"ל והנה אמר מתחלה ואתה תצוה ויקח אליך שמן זית זך להעלות נר תמיד, ולא הזכיר שם המנורה, והיה במשמע שידליקו במנורה בהמצאה (פ' הטור: כל זמן שישנה קיימת) אבל אם אולי תאבד או תשבר ידליקו בלתי מנורה ואין המנורה מעכב ההדלקה כי המצוה להעלות נר תמיד לעולם וכו', עכ"ל.

ואפ"ל שכך ס"ל להרמב"ם שיש ב' דינים במנורה. האחת שידליקו סתם, והשנית שידליקו במנורה, ויכול זר להדליק בחוץ, דהגם שלא קיים מצות הדלקת המנורה [שצריכה להיות בפנים] מ"מ קיים מצות הדלקה סתם. וגם בזה אפשר לתרץ קושית דיחוי, שהגם שנדחה השמן לענין הדלקת המנורה מ"מ הדלקה סתם אפשר לקיים. אבל באמת הרמב"ן עצמו מסיק וכתב (בפ' אמור כ"ד, ב וכ"כ בסו"ד בפ' בהעלותך שם) שא"א להדליק בלא מנורה וז"ל, ועכשיו אמר בפירוש על המנורה הטהורה שלא ידליקו אלא על המנורה הטהורה.

(ב) בתוסי' שבת כ"א ע"ב ד"ה שהיה, הק' שהפך נטמא בהיסט שהסיטוהו היוונים שדינם כזבים. וקשה שהעזרה הי' רה"ר (עי' פסחים י"ט ע"ב) וספק טומאה ברה"ר טהור (טהרות פ"ד מ"א). וי"ל שהפך נמצא בהיכל והוא רשות היחיד. אבל מ"מ קשה שאם ג' בני אדם נכנסו הו' רה"ר.

וי"ל ע"פ הרמב"ם שפסק פ"א ה"ג מהלי' סוטה (והוא ירושלמי ריש מס' סוטה) קינא לה עם שנים כאחד וכו' ונסתרה ... אסורה עד שתשתה. והק' ע"ז בשירי קרבן שהרי"ז כמו שהוא ברה"ר כי הם שלשה אנשים וספק טומאה ברה"ר טהור, ומדוע שותה. וי"ל ע"פ מש"כ הרמב"ן (נדה ה ע"ב ד"ה מכלל) שכתב שכשחברותיה נושאות אשה נדה במטה אינו רה"ר (עי' תוסי' סוטה כ"ח ע"ב ד"ה ברה"ר) שהנדה אינה נחשבת בכלל המנין אלא הרי היא כגוף השרץ. ואפ"ל שהרמב"ם ס"ל כהרמב"ן והיכא ששני אנשים מתחדדים עם אשה אחת אי"ז רה"ר כי הם נחשבים כמקור הטומאה. ובזה יש ליישב קושיא הראשונה שלא עשאוה היוונים להיכל רה"ר כי הם היו מקור הטומאה ואינם עושים אותה רה"ר.

¹ במקראי קודש מובא בשם ר' יצחק ירוחם בן מהרי"ל דיסקין.

² ובזה מובן הלשון בעל הניסים, והדליקו נירות בחצרות קדשין.

ועדיין קשה, שהמהרש"א הק' על תוס' דהא גזירת ב"ש ובי"ה [שגזרוה שנכרים הוו כזבים] היתה הרבה שנים אחרי מעשה חנוכה. ותירץ שקודם מעשה חנוכה כבר גזרו על בן ט' וים אחד [שביאתו ביאה] שמגעו כזב, וא"כ עמדה קושית התוס' דשמא היסטוה, וגזירת תלמידי שמאי והלל היתה על התינוקות. ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתיה דאפשר שהיו בהיכל ג' קטנים פחותים מבן ט' ועשאוהו רה"ר. ואפ"ל דגוי אינו בענין טומאה וטהרה (רמב"ם פ"א הי"ג מטומאת מת), ומש"ה אינו עושה רה"ר לענין טומאה, וכעין מה שכתב הרשב"א נדה ה' ע"ב ד"ה מכדי, שאין ג' נשים עושות רה"ר, דמאה כחד דמיין.

ג) עוד הקשו הרבה אחרונים (פניי, מהרי"ץ חיות, חשק שלמה שבת כ"א ע"ב, ומור וקציעה וחכמת שלמה ופרי"ח או"ח סי' תר"ע, וח"צ שו"ת סי' פ"ז, וכבר הק' כן הסמ"ג עשין דרבנן ה') דקיי"ל (פסחים ט"ז ע"ב, יומא ו' ע"ב) דטומאה הותרה בציבור, וא"כ לא היה צורך שידליקו בשמן טהור, והיו יכולים להדליק בשמן טמא. והפרי"ח תירץ דרק טומאת מת הותרה אבל טומאת הזב לא הותרה. וקשה דהא אין לחלק בין טומאת מת וזב אלא כשהאדם נטמא, אבל בטומאת החפצא כגון בשר קדשים או שמן, לא איכפת לן איזה טומאה הוא, אלא הכל והותרה בציבור.

וי"ל דרק בקרבן אמרי' שהטומאה הותר, כיון שהקרבן קדוש קדושת הגוף, משא"כ בשמן שאינו קדוש אלא קדושת דמים. וראיה לזה מיומא ז' ע"א דלא אמרי' הותרה אלא אם כבר היו הקדשים בכלים וקדושתם קדושת הגוף, ולא לפני שנתקדשו קדוה"ג והוה קדוש קדושת דמים.

וי"ל עוד ע"פ הגמ' חולין ב' ע"ב, שטמא לא ישחוט בשר קדשים אפי' בסכין ארוך שמא יגע בבשר, ואם שחט ואומר ברי לי שלא נגעתי, שחיתתו כשרה. והק' ע"ז בתוס' שם ד"ה דליתיה, דהא העזרה רה"ר היא וספק טומאה ברה"ר טהור, ואמאי צריך שיאמר ברי לי. ותירץ הרמב"ן ד"ה ואם שחט (ועי' בריטב"א) דהקושיא ליתא דבמוקדשים בכה"ג לא בספק טומאה דיינינן ליה דהא בעי שימור דכתיב (במדבר יח, ח) משמרת תרומותי, אלא צריך שיהא ברי לו שהן טהורין ואי לאו אסור להקריבן.

ולפי"ז י"ל דאע"פ דמשום טומאה אין השמן פסול כיון שהותר, מ"מ כיון שהסיח דעתו יש כאן חסרון דמשמרת, ועי"ז נפסלו כל השמנים שבמקדש חוץ מן הפך שהיה חתום בקרקע.

אמנם לכאורה קשה על תירוץ זה מתוס' חגיגה כ"א ע"א סוד"ה האונן, שמביא גמ' פסחים ע' ע"א סכין שנמצאת בארבעה עשר [בניסן] שוחט בה מיד, והקשה הר"ר אליהו דליפסול האי סכין בהיסת הדעת, ותירץ הר"י דלא שייך היסח הדעת אלא כשהיה בידו ואסח דעתיה הימנה אבל היכא שאין בידו כגון שאבד לא שייך התם היסח הדעת ליפסל ע"כ. ור"ל שאם הסיח דעת כשהיה תחת ידו, ביטל העשה דמשמרת, אבל אם לא היתה תחת ידו אין חיוב משמרת עליו כיון שאינו בידו לשמרו.

וא"כ במעשה דחנוכה ג"כ לא יהי' פסול דמשמרת כיון שכל השמנים נאבדו מהם.

וי"ל שהתוס' אתי כמ"ד (פסחים ל"ד ע"א) דהיסח הדעת הוא פסול הגוף אבל למ"ד (שם) שהוא חשש טומאה, אפי' בנאבד יש חשש טומאה ופסול משום משמרת. ובזה מתורץ ג"כ הקושיא מספק טומאה ברה"ר, כמש"כ הרמב"ן שאפי' ברה"ר בכה"ג ספיקו טמא משום משמרת, ולכן הוצרכו התוס' לומר שהיה חתום בקרקע, דאל"כ ליחוש דלמא הסיטוהו.

ועוד יש לתרץ מה שלא הותרה מדין טומאה הותרה בציבור כמו שכתבנו לעיל גבי דיחוי, שהשמן לא היה קודש [והיה מונחת במחילות], והיתר טומאה בציבור הוא רק בקדשים, ומש"ה הוצרכו לשמן טהור.

הנה הרא"ם תירץ שא"א לומר דין הותרה בשמן שהוא לצורך הדלקת המנורה, דהוי רק מכשירין ואין מכשירין דוחים טומאה. ור"ל דרק עבודה דוחה טומאה והדלקת המנורה אינה עבודה.

וקשה דא"כ אמאי דוחה את השבת. וי"ל שיש ע"ז דרשה דאיתא בתו"כ (ויקרא כד, ד. סי' רי"ז מובא ברמב"ם פ"ג הי" מהל' תמידים ומוספים) להעלות נר תמיד מלמד שדוחה שבת וטומאה. (ואין ללמוד מכאן גזה"כ לכל מכשירין, די"ל דאין לך בו אלא חידושו.

והרא"ם הביא ראייה לתירוץ, דהא אין מכשירי מילה דוחים שבת. ותימה שזה אינו אלא באפשר לעשות מערב שבת וא"כ במעשה חנוכה שהיו אנוסים ולא היה אפשר להם לעשותה מאתמול, לידחו המכשירים את הטומאה, ומדוע הוצרכו לשמן טהור.

וי"ל ע"פ הרמב"ם פ"ד הי"ט – הי"י מביאת המקדש, שפסק דכל הקרבנות דוחים שבת וטומאה דכתיב בהו במועדו. והנה הדלקת המנורה קבוע לה זמן שיש מצוה להדליקה בכל יום כדכתיב להעלות נר "תמיד" ומש"ה דוחה את [השבת ואת] הטומאה, אבל השמן ועשייתה אין קבוע לה זמן ומש"ה אינו דוחה את הטומאה, דאין זה "במועדו".

ועי"ל על דרך המוסר, שרצו חכמים לחזק ישראל שהי' הדור קלוש, ובמצב זה צריכים לחזור אחר חומרות ולא קולות, ואין לסמוך על דין טומאה הותרה בציבור.

בענין הדלקת מנורה בחנוכה בנר השמל

הרב מנחם מענדל שטערן

תחלת דברי הפוסקים במנורה חשמלית

שאלה: מהו להדליק מנורת חשמל כדי לצאת יד"ח במצות הדלקת נרות חנוכה.³

כבר הרבו האחרונים לדון בשאלה זו, והקיפו כל צדדי השאלה בספריהם, ולכן לא באנו אלא כמלקט מדבריהם תמצית השאלות שדנו בהם הגדולים בספריהם.

הראשון שדן בשאלה זו הוא הגאון הרב יצחק שמעלקיש זצ"ל (נפטר בשנת תרס"ה) בספרו שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סי' ק"כ אות ה'), וכי שם בקיצור אמרים וז"ל, חדא ששמן זית מצוה מן המובחר, ועוד כיון שנעשים להדליק בכל ימות השנה לא הוי פרסומא ניסא כו', על כן אין לברך להדליק נר חנוכה על נרות האלה כנלע"ד עכ"ל.

ולכאורה א"א לומר דטעמו הראשון סגי בפני עצמו, דהרי פשיטא דקיי"ל דיוצא יד"ח אפי' בנר של שעה, ופוק חזי מאי עמא דבר, ועי"כ שלא כתבו אלא לומר דבלא"ה אין לו לחפש להדליק באלו כיון דשמן זית מצוה מן המובחר, וצ"ע. ומה שכי' הטעם משום שאינו ניכר, לכאורה המנורות הנמכרות בחנויות בזה"ז, שנעשו בתבנית מיוחדת לשם חנוכה, ומניחים אותו בחלון וכד', מקום שאין מניחין האור בכל השנה, הרי בפשטות אין מקום לחששא הנ"ל כלל, וכי"כ כמה אחרונים.

נקטי' מיהא מדבריו, דמצד עצם ההדלקה ליכא שום חסרון בנר כזה, ושאר החששות שהעלו האחרונים [כאשר יתבאר להלן] לא חשש להו, ולכן ע"פ דבריו פסק הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' ק"ג) לברך על מנורת חשמל וז"ל, לפי זה במקום הדחק, ובאופן שיסדר שיהיה לזה היכר של נר חנוכה שפיר דמי עכ"ל.

כמה חששות שהעלו הפוסקים בזה

אמנם כמה מגדולי האחרונים העלו עוד חששות למיניהם, ונשתדל לסדרם אחד אחד. ונתחיל בדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספרו מאורי אש (פ"ה ענף ב' עמ' רפ"ח במהד"ח), שהעיר שם כמה חששות בנוגע להדלקת מנורה חשמלית:

א. שמא צריכות הנרות להיות דומיא דמנורה שהיה שם שמן ופתילה, דהיינו פתילה השואבת דבר מה שגורם לאור. והוסיף דאפי' את"ל דמהני שמן בלא פתילה [כמו שפסק הבית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ל"א)], מ"מ דלמא שמן מיהא בעינן כיון דעיקר הנס היה בשמן. ואע"פ דפסקי' דא"צ

שמן זית, מ"מ דבר הנשאב ע"י הפתילה שגורם להדלקת הפתילה מיהא בעי, והכא הפתילה דולקת מאליה מחמת זרם החשמל הנמצא בו, וא"כ יש להסתפק טובא שמא לא מקרי נר.

ב. שמא בעינן דוקא מידי דכלתה ע"י הדלקתה, דומיא דנס המנורה שדולקת ע"י דבר הכלה, משא"כ הכא שאין הזרם חשמלי או הפתילה כלים ע"י הדלקתה. [ואע"פ שבמשך הזמן כלתה הפתילה, נראה דאין זה אלא דבר צדדי, אבל אינו גורם ההדלקה, ואכתי לא דמי לנרות המנורה].

ג. עוד הסתפק שמא בעינן דוקא נר שיש בו שלהבת, והרי כאן ליכא שלהבת. [ונראה כוונתו דשלהבת היינו דבר חיצוני הנתלה בפתילה, ואוכלת השמן, ודולקת ע"י, משא"כ הכא הפתילה עצמה בוערת, אבל ליכא דבר חיצוני הבוערת בפתילה, דליכא אש הנתלה בו, רק שהוא עצמו גוף האש].

ד. והוסיף בזה, דהרי עיקר מצותה היא להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה, דומיא דמנורה שנעשה בו הנס, וכיון דליכא שלהבת חסר בעיקר מעשה מצות ההדלקה.

ה. יש לדון דהוה כאילו הדליק בלא שיעור השמן כדי שתמשך הדלקתו לחצי שעה, ואח"כ הוסיף בו שמן דפסול, והיינו זרם החשמל נוצר תמיד ע"י מכוונה בתחנת החשמל, ונמצא דזרם העתיד לבוא עדיין לא בא, ובשעת ההדלקה אין בה שיעור.

ו. והוסיף עוד, דשמא המשך ההדלקה מקרי גרמא בעלמא, דעכשיו שחיבר החוטים ונסגר המעגל, הרי ממילא זורם בו החשמל, והוא לא פעל ההדלקה, ולא יצא בזה יד"ח.

ובשו"ת משפטי עוזיאל (ח"א או"ח סי' ז') כ' כעין זה, דחסר בעיקר מעשה ההדלקה, דאינו אלא גרם שידליק הפתילה וז"ל, הואיל והדלקה היא מצוה, ובנר חשמל אין בו הדלקה, שאין הנעת המפתח מדליק אלא ממשך הזרם, והאור העצור בו זורם ונאחז בפתילה מאליה⁴ עכ"ל.

הכף החיים (סי' תרע"ג אות י"ט) הוסיף טעם לאיסור, דכיון שהזכוכית מלא אור, הרי זו כמדורה, ואינו יוצא בו. וכע"ז העיר בשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' כ' סוף פרק י"א וי"ב), דכיון דנעשה החוט בעיגול, הרי זה דמי לאבוקה, ולא יצא יד"ח בנר כזה.

3. וזאת למודעי, דכל דברינו נאמרים לענין נרות הלוהטות (incandescent bulbs) דבזה לכמה פוסקים יוצא יד"ח כיון דאש הוא, ושפיר מקרי נר. אמנם בנרות הנעשות מגאז (fluorescent) או LED בזה לכו"ע אינו יוצא יד"ח בהדלקתו.

4. הנה נראה מדבריו שלא הביין מציאות האור על נכון, דודאי אין האור עצור בחוטים, ואחר שהשלים המעגל אין האור זורם אל פתילת המתכת ומאיר מתוכו, אלא זרם החשמל הולך בתוך החוט, ומחמת החיכוך והשפשוף שבין הזרם להפתילה מתחממת הפתילה, ומאיר מתוך חימומו. ומ"מ יש לקיים עיקר כוונתו, דסו"ס האדם לא הכניס הזרם לתוך הפתילה, אלא עשה כמין גשר, והסיר את מה שמנע מעבר הזרם, ועכשיו הזרם הולך מעצמו ומחמם את הפתילה.

בשו"ת מקדש ישראל (חנוכה ס"י ק"ע) הביא משו"ת משמיע שלום (ס"י י"ב), שכי' דאין לברך על מנורת חשמל כיון דכח עכו"ם מעורב בו.

והוסיף שם בשו"ת מקדש ישראל עוד טעם לפגם, דא"א לברך על המצוה אלא כשכל חפץ המצוה לפנינו, והכא אין כח החשמל למשך כל חצי השעה לפנינו, אלא כח החשמל לרגע זה, וברגע השני נתחדש עוד כח, וא"א לברך על זה. וכעין זה כי בשו"ת באר משה (ח"ו קו') עלעקטריק ס"י נ"ח אות ד') דאין לברך על נרות חשמל לשבת משום דזרם החשמל אין בו ממש, ואין לברך עליו, והוסיף שם (באות ה') דכ"ש לענין חנוכה דאין לברך כיון דצריך שיהא שם כל השיעור, והרי לעולם אין בו דבר ממשי לברך עליו, ובודאי דאין כל השיעור לפניך.

אם בעינן דומיא דמנורה

והנה כמה מספיקות של הגרש"ז זצ"ל תלויים בנידון אחד, דהיינו אם בע"י הדלקה דומיא דמנורה דמקדש. דמה שהסתפק להצריך שמן ופתילה (חששא א'), או דבר שכלתה ע"י האש (חששא ב'), או מעשה הדלקה עד שתהא שלהבת עולה מאליה (חששא ד'), כולם ממקור אחד באו, דבעינן דומיא דמנורה שבמקדש. [ועיין בקובץ הפרדס (שנה כ"ד [תשי"ן] שבט ס"י כ"ז מהרב שלמה יצחק לעווין ממיניאפאליס), שהעלה להקל בכל שאר החששות, ומ"מ מסיק להחמיר מפני שאינו דומיא דנס, והיינו כעין חששא זו דדומיא דמנורה, אלא דנקט ליה מטעם דומיא דמעשה הנס.]

איברא דהך יסוד דתקנו הדלקת נר חנוכה דומיא דמנורה שבמקדש, כתבוה הראשונים לבאר הטעם אמאי אסור להשתמש לאור הנרות, וביארו הר"ן (בחי' לשבת דף כא.) והרשב"א (שם דף כא.): הטעם משום דדומיא דמנורה תקנוה שאין משתמשים בה כלל. וכעין זה פירש"י (שם דף כב: ד"ה אי הדלקה) וז"ל, אי המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה, מדליקין! [מנר לנר], כדאשכחן במנורה עכ"ל. הרי דלמדים דין נר חנוכה מהדלקת המנורה, וכיון דמסקי' דהדלקה עושה מצוה, י"ל דגם בשאר דינים בע"י דומיא דמנורה.

אלא דכבר העירו האחרונים דע"כ לאו דומיא דמנורה לגמרי תקנוה, דהא א"צ שיהא דולק מערב עד בוקר, ולא תקנו שיהא צריך דוקא שמן זית זך, או להצריך חצי לוג שמן לכל נר, וכנהה הרבה דינים במנורת המקדש דלא תקנוה למצות נר חנוכה. וא"כ הא דביארו הראשונים טעם איסור ההשתמשות מפני דדומיא דמנורה תקנוה, צ"ל דהיכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר, וא"כ מנ"ל דגם בשאר עניני ההדלקה בע"י דומיא דמנורה.

והנה האחרונים ציינו עוד לדברי מהר"ל מפראג בספרו נר מצוה על עניני חנוכה (ח"ב), שביאר הטעם לפסול מדורה לנר חנוכה וכי' וז"ל, ועל כרחך היינו טעמא, מפני שהנס נעשה בנר, וזה לאו נר הוא רק מדורה כו' עכ"ל. הרי דס"ל דתקנו להדליק "נר" דומיא דמנורה, ובדבר שלא מקרי "נר" אינו יוצא בו יד"ח. ולכאורה יש לעשות סמוכים לדבריו דבע"י נר, דהא מברכי' עליו להדליק נר של חנוכה, וחז"י דלמדים מנוסח

הברכה, כמו דמוכיח הגמ' (שבת דף כג.) מנוסח הברכה דהדלקה עושה מצוה, וה"נ יש להוכיח דבע"י "נר" למצות ההדלקה.

אלא דאכתי יש להסתפק בזה, דשמא לא בע"י "נר" דומיא דמנורה, רק באיזה דבר המקרי "נר" יצא יד"ח, ואע"פ דלא הויא דומיא דמנורה. ואע"פ דמשמע מדברי מהר"ל דבע"י דומיא דמנורה שנעשה בו נס, לכאורה אינו מוכרח לגמרי, די"ל שרק השם "נר" הוא דתקנו דומיא דמנורה, אבל אופן הנר לא תקנוה דומיא דמנורה, כמו דהוכחנו כבר מהא דמהני גם בשאר שמנים וכד'. וא"כ אם נאמר דנר חשמלי מקרי "נר", אע"פ דאינו דומיא דמנורה, י"ל דמ"מ יכול לצאת בו יד"ח.

קביעות שם "נר"

ובביאור קביעות שם "נר" ביאר מהר"ל (שם) וז"ל, וזהו הפרש שיש בין אבוקה לנר, שהנר אינו שולט בכלולו, שהרי הכלי עצמו נקרא גם כן 'נר' בכל מקום, ובו אינו שולט האור הדולק, רק שולט בשמן, ומושך השמן אליו כו', אבל אבוקה אין צריך לזה, רק מיד הוא שולט בכל השמן כו' עכ"ל. וע"פ דבריו פסל את נרות השעוה להדלקה, מפני שנחשבים כמדורה כיון דמיד האור הוא שולט בכל השעוה ע"ש. ולפי דבריו יש לדון אם נפסל גם נר חשמל מהאי טעמא, דהא ליכא מאגר של זרם חשמל הנמשך אחר הפתילה ודולק בו, אלא גוף ההדלקה הוא מה שנזרם החשמל תוך הפתילה, וכל ההדלקה נעשה שם בלבד, וצ"ע.

אמנם כידוע אן לא פסקי' כוותיה דמהר"ל בזה, דמנהג העולם להדליק בנרות שעוה, ופוק חזי מה עמא דבר. ומ"מ אכתי אפשר לומר דיסוד דבריו מוסכמים להלכה, דבע"י נר, אלא דאנן נקטי' דגם נר שעוה מקרי נר, דכל שיש דבר המתבער, וגם פתילה שהאור נאחזת בו, הרי זה נר, ורק כמה נרות ביחד נקראים אבוקה או מדורה. ומעתה כבר נגענו בספק השלישי של הגרש"ז הנ"ל, דשמא בעינן שלהבת כדי להקרא נר, ובנרות חשמל ליכא שלהבת, אלא הפתילה עצמה היא גוף האש, ולא שיש אש הנאחזת בפתילה.

וכעין סברא זו, דלא מקרי נר, מצינו לאחד מן הראשונים שדנו בשאלה זו, והוא בשו"ת מהרש"ג (ח"ב ס"י ק"ז), ופשיטא ליה מסברא דאין להדליק במנורת חשמל, וטעמו ונימוקו עמו, דלא מקרי נר כה"ג, דהא שמנים ופתילות אמרו חכמים ולא אבנים וברזל המאירים. וכי' למילתא דפשיטא דאם יחמם אדם ברזל עד שיאיר, או ידליק עץ בביתו, דודאי לא יצא יד"ח במצות נר חנוכה, ולכן ה"ה זה אינו יוצא כלל.

הרי שגם הוא פסק דאינו יוצא בנרות אלו משום דלא הוה כתקנת חז"ל, להדליק בשמן ופתילה. ומשמע דעיקר הנקודה הוא כעין חס' הנ"ל, דלא מקרי נר, דהא לא כי' כלל דבע"י דומיא דמנורה, אע"כ דפשיטא ליה יותר דדבר זה לא מקרי נר.

ולבאר צד ההיתר בזה, לכאורה י"ל בגי' אופנים. חדא די"ל דלא בע"י נר כלל, ואע"פ דמברכינן להדליק נר של חנוכה, היינו משום דמברכינן ע"פ רוב, דרוב פעמים [ובשעת תקנת הברכה

לכאורה כמעט בכל פעם] א"א להאיר אלא ע"י נר, אבל בכל דבר שמאיר סגי.

או נאמר דגם מתכת בוערת מקרי נר, דכל דבר המתקוקן להאיר בכח האש מקרי נר, וא"צ שיהא שם שמן ופתילה ושלחבת, ואע"פ דאבן טובה המאירה לכאורה פשיטא דלא מקרי נר, היינו משום דלית ביה כח האש, אבל מתכת שנתחמם עד שמתלבנת מחמת החום, הרי זו אש לענין מלאכת שבת, ובכחו להבעיר קש הנוגע בו, וא"כ שפיר הוה אור הבא מן האש, ומקרי נר כל זמן שאינו מדורה בוערת, דאז מקרי אבוקה ולא נר ואינו יוצא בו יד"ח.

ויש שכתבו דבאמת איכא בנר חשמל פתילה ושמון, כ"כ בשו"ת מקדש ישראל (שם) דפתילת המתכת מקרי פתילה, וכח ה"עלעקטרי" הוא דומיא דשמון, ושפיר הוה שמן ופתילה ויוצא בה יד"ח. [אלא דע"ש שזהו רק כשיש שם בטרייה (battery), ובע"ה נדון בזה לקמן]. ומ"מ מידי ספיקו של הגרש"ז לא נפקא, דהא סו"ס ליכא שלחבת כלל, ואם בעי שלחבת כדי להקרא נר, הרי אכתי לאו נר מקרי, ומ"מ לכאורה אין הדבר מוכרח מסברא דצריך שלחבת לשם "נר", ושפיר י"ל דרק שמן ופתילה נצרכים לזה.

אמנם לכאורה יש להעיר טובא על דבריו, דהא מציאות האור בנרות חשמל בא מכח חום המתכת, שנתחמם ונתלבן עד שמאיר. ואופן החימום הוא ע"י החיכוך (friction) שנעשה בתוך הפתילה כשזרם החשמל הולך בתוכו. וא"כ הרי זה דומה יותר למי שהוא משפשף את המתכת בכח חיצוני, דגם אז אם ישפשפנו הרבה יתחמם, ובכחו להאיר אם היה אפשר לו לחממו כ"כ, וא"כ אין זה דומיא דשמון כלל, שאין כח האור בא מתולדת החשמל, כמו אש האוכל את השמן, אלא החשמל מאפשר המתכת להאיר בפני עצמו, וא"כ נראה יותר דליכא שום שמן בנר חשמל.

ועוד נראה דיש להסתפק טובא אם זה מקרי פתילה, דלכאורה שם פתילה הונחה רק על דבר שמאפשר האור להאחז בו, אבל בנרות חשמל, אין שום אור שדבוק בפתילה זו, אלא הפתילה עצמה היא האש, ומנ"ל לקרותו פתילה, והיה נראה יותר כדברי מהרש"ג דפשיטא ליה דלא מקרי פתילה, אלא גוף מתכת הנובעת. ומ"מ אפשר דא"צ שמן ופתילה למצוה זו וכמ"ש לעיל, או משום דא"צ "נר", או משום דמקרי נר כה"ג אף בלא שמן ופתילה.

מו"מ בטעם דהוה כמדורה או משום דאין בו ממש

ולענין מש"כ הכף החיים והציץ אליעזר דאין להדליק בנרות אלו משום דהוה דומיא דמדורה, או משום שהזכוכית מלא אור, או משום דחוט הפתילה הולך בעיגול ונראה כמו אבוקה. הנה דעת המתירים היא דשם מדורה הונחה רק כשיש כמה נרות או פתילות ביחד, אבל הכא דליכא אלא פתילה אחת, לא שייך לקרותו מדורה. ואע"פ שאין הפתילה הולכת ישר, הלא היכן מצינו קפידה בזה. ומה שנתמלא כל הזכוכית אורה, אין זו אלא מפני ריבוי האור, אבל מדורה איננה, ודו"ק.

ולענין מש"כ הבאר משה דא"א לברך משום דאין בו ממש, תפס עליו בשו"ת מקדש ישראל דהא גוף המתכת החם בפנינו הוא, ומה בכך שכח הזרם החשמלי אין בו ממש, הרי האש יש בו ממש, ואמאי אין מברכין עליו. [ואי משום דבעי שיעור חצי שעה, נדון בזה להלן].

ומה שכי"ש המקדש ישראל דא"א לברך כיון דכל חפצא של המצוה אינו לפנינו, דהא זרם החשמל ליותר מרגע אחד אינו בפנינו, ולכן א"א לברך עליו, לכאורה יש לדון בזה, דהיה נראה דחפצא של המצוה היא המתכת הנובעת, והרי היא לפנינו, ומה דבעי כח אחר כדי להמשיך האש והאור, י"ל דדבר צדדי הוא ולא מקרי חלק מחפצא של המצוה. ולכאורה דבריו הם לשיטתו, דהא אם נקטי דבעי שמן ופתילה, ע"כ צ"ל כמו שכתבנו לעיל בשמו, דזרם החשמל מקרי השמן, והרי אינו בפנינו ליותר מרגע אחד, אבל לפי דברינו שם דזרם החשמל לא הויא דומיא דשמון כלל, א"כ אם נתיר מנורת חשמל צ"ל דא"צ שמן כלל למצוה, ונמצא דשפיר יש לפנינו חפצא של המצוה, ודו"ק.

הפסול משום גרמא

ועכשיו נידון על מעשה ההדלקה, ומצינו שתי חששות בזה. חדא מצד תחילת ההדלקה, דלא מקרי מדליק כיון דאינו אלא גרמא בעלמא, וכדברי שו"ת משפטי עוזיאל הני"ל. אמנם כבר האריכו האחרונים בזה, דודאי מקרי מעשה בזה, דכיון שהדבר סמוך ממש למקום המונע, א"כ בהסרת המונע הוי כמו כח ראשון, ע"י באחיעזר (ח"ג סי' ס"ו), ובפשטות כן נקטי לענין איסור מלאכת שבת, דמקרי מעשה גמור ולא גרמא בעלמא.

אבל הגרש"ז הני"ל העיר עוד בזה, דאע"פ דמצד מעשה הדלקה הראשונה שפיר מקרי מעשה בידיים, מ"מ מה שנמשך הדלקתה אח"כ י"ל דאין זה אלא גרמא בעלמא, דכיון שחיבר החוטים וגמר את המעגל, הרי עכשיו זורם בו החשמל מעצמו, ושאר ההדלקה של אחר זמן לא מקרי על שמו. וע"ש שהביא מדברי הגרצ"פ פראנק (שו"ת הר צבי או"ח סי' קמ"ג) שנסתפק אם יצא יד"ח קיום המצוה ע"י גרמא, ואכמ"ל.

ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' כ' פרק י"ב אות ג') העלה סברא להקל וז"ל, ולעני"ד נראה להעיר, דיי"ל דגרמא כזו של הדלקת מאור החשמל אינו נכנס כלל בגדר השאלה של אם אפשר לקיים מצוה ע"י גרמא, מכיון שכך הוא דרכו של מאור זה להדליקו באופן כזה, וזוהי דרך הדלקתו כו' עכ"ל. [ועוד הוסיף לחדש, דכיון דעיקר מצות נר חנוכה הוא פרסום הנס, הרי כיון דעשה פעולה שמקרי הדלקה בפי ההמון, הרי הוא פרסם הנס במעשיו, ושפיר יצא יד"ח בזה. ולכאורה יש לדון טובא בסברה זו השניה, דמאי איכפ"ל בדעת בני אדם, הא סו"ס אם נקטי דמקרי גרמא, הרי לא הדליק כלום, ואינו אלא אחיזת עינים, ולכא' א"א לצאת יד"ח בזה וצ"ע].

והנה מעין חששא זו היא מה שהבאנו לעיל משו"ת משמיע שלום, דאין לברך על נרות חשמל כיון דכח עכו"ם מעורב בו. וביאר שם כוונתו, משום דע"י מעשה האדם בביתו לחוד א"א

להדליק האור, דהא סגירת המעגל אינו מייצר אור א"כ זורם החשמל מתחנת החשמל, אבל גם מה שהם יוצרים החשמל לא מהני להדליק את האור א"כ ילחוץ האדם על הכפתור בביתו, ונמצא דשניהם ביחד הדליקו את האור, וא"כ כ' דפשיטא שאין לברך עליו, דכיון דזה אינו יכול וזה אינו יכול, נקרא המעשה ע"י שניהם, ונמצא מברך על מעשה תחנת החשמל, וא"א לברך על זה עתה"ד.

ולכאורה עיקר יסוד דבריו מיוסד על סברות הנ"ל של גרמא, דהא כיון שיש כבר זרם של חשמל בחוטים שבאים מן התחנה לביתו, הרי זה דומה לעכו"ם שדרך זתים ועשאן שמן, דמה שמדליק הישראל אח"כ את השמן לא מקרי שהוא דולק ע"י מעשה העכו"ם, שהרי כבר הוכן השמן, ולא עשה העכו"ם אלא הכנה למעשה הישראלי, אבל הישראל עצמו עשה את כל ההדלקה, וא"כ ה"נ נימא דכבר הוכן זרם החשמל מקודם, והישראל במעשיו הוא מדליק את הנר.

אלא ע"כ דעיקר יסוד טענתו בנויה על הא דצריך המשכת הזרם כדי שתמשך האור לידלק, ולכן אע"פ דנחשב הישראל כמדליק בכח ראשון את רגע הראשון, מ"מ שאר הזמן שנמשך ההדלקה נעשה מכח זרם החשמל שנוצר תמיד בתחנת החשמל, ולזה קאמר דא"א לברך כיון דשניהם גורמים ההדלקה.

ומ"מ לכאורה יש לדון ולומר, דאכתי לא נחשב העכו"ם אלא כמכין את השמן בלבד, ומעשה ההדלקה נקרא על שם הישראל, דכיון שהוא לחץ על הכפתור, הרי זה מקרי מעשה הדלקה כיון שזהו צורת ההדלקה במנורה זו, ומה שהיה שובת האור אם היו סוגרים את תחנת החשמל, אינו אלא כמי שלקחו את השמן מן הנר, דלא נעשה שותף בההדלקה ע"י. אבל בזה נגענו לחשש האחר שהעלו האחרונים, דשמא לא מקרי שיש שמן בנר כדי צורך ההדלקה, וכמו שיתבאר להלן.

אם יש חסרון דליכא שיעור חשמל כדי שיהא דולק חצי שעה

והנה איתא בשו"ע (או"ח סי' תרע"ה ס"ב) וז"ל, יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה, צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו עכ"ל. ולפ"ז נסתפק הגרש"ז היכא דלא היה שמן בתוך הנר, אבל היתה שפופרת מחובר בה המנטף לה שמן כל שעה, האם יוצא בזה יד"ח, דהא סו"ס ידלוק חצי שעה, א"י פעולה חדשה היא זו. וכי דלענן חשמל גרע טפי, שהרי זרם החשמל תמיד היא נוצרה ע"י מכונה

5 הנה מעין חששא זו העלה בשו"ת משפטי עוזיאל הנ"ל, וכ' דאין לברך על נרות חשמל אפי' לנר של שבת וז"ל, הואיל ועלול הוא להפסק באמצע הסעודה על ידי הפסקת הזרם ממקורו, ומתבטל עונג שבת, והרי זה דומה לעטרן שאמר רבי ישמעאל אין מדליקין מפני כבוד השבת, מאי טעמא אמר רבא מתוך שריחו רע גזרה שמה יניחנה ויצא עכ"ל, וחששא זו קיימת במכל שכן לענין הדלקת נרות חנוכה, דהא פסק המשנ"ב (סי' תרע"ג ס"ק כ"ה) שאם הניח הנרות במקום הרוח וכבתה, דחייב לחזור ולהדליקה, משום דהו"ל כאילו לא נתן בו שמן כשיעור, וא"כ ה"נ בנרות חשמל יש לחוש להפסקת

בתחנת החשמל, וא"כ זרם העתיד לבוא עדיין לא בא לעולם כלל, וא"כ בשעת ההדלקה אין בה שיעור.⁵

ונראה להסביר השאלה, דהנה בנר הרגיל שיש בו שמן כדי שתדלוק כשיעור חצי שעה, הרי ע"י פעולת הדלקתו נעשה אש, שבכחו לשאוף ולשרוף השמן שבכלי, וממילא האש יקיים עצמו כל זמן שיש עוד שמן בכלי זה, ונמצא שע"י הדלקתו נמשך האור למשך כל זמן ההדלקה, כיון דהאש מקיים עצמו, והרי הוא הדליק את האש. אמנם היכא דאין שיעור שמן בתוך הנר, אלא שיש שפופרת המנטף שמן לתוכו, הרי באמת אין בכח האש לקיים עצמו למשך חצי שעה, שהרי כשהדליק את האש לא היה שם שמן כדי שיעור זה. ומה שאח"כ נתוסף שמן, אע"פ שנעשה ממילא וכבר היה עומד לכך, מ"מ אין זה נמשך מפעולת ההדלקה, אלא מעשה אחר הוא לגמרי, ושמא לא מקרי ע"י שהדליק הוא עצמו שיעור חצי שעה.

ולכאורה יש לפרש צד הקולא בשני פנים. חדא דכיון שכבר הוכן הכל מראש, והשפופרת כבר הוכן במקומו כדי להטיף עוד שמן לנר, א"כ נדון כאילו כל אותו שמן הוא כבר בתוך הנר, כיון דממילא בלא שום פעולה אחרת יטיף בו השמן. אי נמי י"ל, דבאמת לא בעינן שיהא הוא עצמו מדליק לחצי שעה, אלא שידליק הנר באופן שברור הוא שיתקיים הנר לחצי שעה, וכיון שכבר הוכן השפופרת, וברור הוא שידלוק חצי שעה סגי בזה, ויצא יד"ח.

וי"ל דנ"מ בין הצדדים הוא לענין זרם החשמל, דהנה ודאי הוא שכבר הוכן מראש כל הגורמים הצריכים להמשכת פעולת המכונה בתחנת החשמל, וא"צ שום התחדשות ע"י כח האדם, וא"כ ברור הוא דבשעה שהוא לוחץ על הכפתור דעומד לדלוק חצי שעה, וא"צ עוד פעולה מצד שום אדם כדי להמשיך ההדלקה עד אותו זמן. ומ"מ קשה לומר דנחשב כאילו כל זרם החשמל כבר נמצא כאן, שהרי באמת זרם החשמל נוצר תמיד ע"י פעולת המכונה, ומה שגורם ההדלקה בעוד דקה אינו עדיין בעולם כלל, כדי שנאמר דנחשב כאילו איתנהו כבר בתוך הנר.

ולמה הדבר דומה, למי שדורס את הזתים בשעת ההדלקה, שכבר טען הקורה על הזתים, והם הולכים ונדרסים ממילא, ומאותו בית הבד מנטף שמן לתוך הנר, האם נאמר דכיון דעומד השמן לבוא לעולם, דהוה כאילו כבר איתנהו בעולם, וצ"ע. ובאמת בחשמל עוד יותר גרוע, כיון דא"א בשום אופן לאצור חשמל, אלא לעולם צריך זרם חדש, א"כ קשה לומר דהו"ל כאילו בא לעולם, כיון דאם היה כבר בא לעולם עכשיו, לא היה מהני ליה כלל להמשיך ההדלקה למשך חצי שעה. ומ"מ סברא הראשונה נראה דעדיין במקומה עומדת, דכיון

הזרם. אמנם לכאורה יש לדון עכ"פ בדיעבד שאם הדליק בו ולא כבתה דיצא יד"ח, דהא נתגלה שבמקרה זה לא היה עתיד להפסק. מיהו כ' האחרונים (ע' באר משה שם) דעיקר החשש לא קיים עוד בזה"ז, דהא לא שכיחי כלל הפסקות בזרם החשמל, וא"כ לכאורה הו"ל כמו מיעוטא דמיעוטא דלא חיישי, ואפי' אם באמת נפסק הזרם, הרי זה כמו שהניחם במקום דליכא רוח, ומ"מ בא רוח שאינה מצויה וכבתם, דודאי יצא יד"ח בהדלקה זו.

דסו"ס ידעיי בודאי שיהא דולק אותו זמן, לא איכפת לן הסיבה לכך, ושפיר יצא יד"ח ההדלקה.

אם יש מעלה כשהמנורה פועל ע"י בטרייה (battery)

ומעתה יש לדון אם איכא נ"מ בין מנורה הנדלקת ע"י זרם החשמל שבבית, שבא מתחנת החשמל, לבין מנורה הנדלקת ע"י בטרייה. ונחזור בקיצור על כל חששות האחרונים, ונשתדל לדון אם נתקן ע"י מה שבא החשמל מן הבטרייה.

מתחילה הבאנו ספיקת האחרונים, דשמא צריך הנר להיות דומיא דמנורה שבמקדש, וא"כ צריך להיות בו שמן פתילה ושלחבת. ולכאורה בכל מנורת חשמל עדיין חסר השלחבת וגם הפתילה, וכמו שביארנו לעיל, דקשה לקרוא לפתילה של מתכת "פתילה", כיון שהוא עצמו מאיר, ולא שנתלה בו האש. [ומ"מ אם נחשב כפתילה, ג"כ אין נ"מ בין מיני המנורות החשמליות.] אבל מה שיש לדון הוא אם מקרי שמן, דשמא נחשב כאילו אצור שם בבטרייה כל כח החשמל, והו"ל כמו שמן שאצור שם הכח להדליק האש. וכ"כ בשו"ת מקדש ישראל, דבמנורה שיש בו בטרייה שפיר מקרי שמן.

אמנם לכאורה יש לדון בזה טובא, דהא מציאות הבטרייה אינו מקום אצירה של זרם החשמל, אלא דאיכא שם שני דברים נפרדים, שבהתחברותם נוצר ריאקציה כימית (chemical reaction) שע"י נוצר זרם החשמל, ונמצא שאין הזרם אצור שם, אלא דומה למכונת החשמל שבתחנת החשמל, דנוצר החשמל ע"י פעולת המכונה, וה"ל נוצר החשמל ע"י פעולה כימית, וא"כ קשה לומר שיהא נחשב כשמן, כיון שזרם החשמל שהוא כח המאיר עדיין אינו בעולם כלל. [ועוד יש להעיר כמ"ש לעיל, דלכאורה לא שייך על זה שם שמן כלל, כיון שהאור לא בא אלא בגרמתו.]

וכן לענין דיון האחרונים אם מקרי נר, או שמא מתכת בוערת לא מקרי נר כלל. לכאורה מהות הבטרייה לא מהני לזה כלל, וא"כ נאמר דנחשב הבטרייה כאוצר של שמן, והמתכת כמו פתילה, אמנם כבר כתבנו דלכאורה אין הבטרייה כמו שמן, וגם כתבנו לעיל דבלא"ה לא נראה שיהא נחשב כמו שמן או פתילה, כיון דמהות ההדלקה כאן שונה לגמרי משאר נרות, וא"כ לכאורה לא עדיף מנורה ע"י בטרייה משאר מנורות חשמל.

ולענין טענת האחרונים דהוה כמדורה, פשיטא דלא נתקן ע"י שיהא שם בטרייה, דסו"ס מהות האור שוה. ומה שהעירו האחרונים דאין לברך על החשמל שאין בו ממש, הנה בשו"ת מקדש ישראל כ' דבמנורה שיש בה בטרייה שפיר מקרי דבר שיש בו ממש, כיון שכולו אצור שם. אמנם כבר ביארנו דבאמת ליכא שום חשמל אצור בבטרייה, וא"כ לכאורה עדיין יש לדון משום דבר שאין בו ממש, דהא סו"ס עצם זרם החשמל לא נוצר עדיין בשעת הברכה, ואם סתם מנורת חשמל נחשבת כמברך על דבר שאין בו ממש, או שאין חפצא של המצוה בפנינו, לכאורה גם בבטרייה כן הוא.

אמנם הא מיהת פשיטא, דלענין טענת האחרונים דאין לברך על מנורת חשמל כיון דהוא מברך גם על מעשה העכו"ס שיצר

החשמל, הרי בחשמל שנוצר ע"י בטרייה, פשיטא דדמי לשמן שהכין העכו"ס, דהא זרימת החשמל נעשה בכח הישראל כשסגר את המעגל, וליכא שום חסרון בזה.

ולכאורה כן הוא לענין חששת האחרונים דא"א לצאת יד"ח במנורה כזו כיון דנדלק ע"י גרמא, דאפ"י נימא דכח הראשון לאו גרמא מקרי, מ"מ המשך הדלקתה אינה אלא גרמא, שע"י שסגר את המעגל, הוא מאפשר לזרם החשמל ליכנס ולהדליק הפתילה. לכאורה בבטרייה י"ל דעדיף, ולא מקרי גרמא, והיינו משום דהוא עצמו גרם ריאקציה הכימית ע"י סגירת המעגל, וא"כ לכאורה שפיר י"ל דכל המשך יצירת החשמל נעשה על ידו, כיון שהוא ניהו העושה את הריאקציה שממנה נוצרה החשמל.

ומהאי טעמא נמי י"ל דליכא חסרון בשיעור השמן, [וכ"כ הגרש"ז להדיא בספרו שם], דהא כבר ביארנו לעיל, דמעלת השמן שבנר הוא דע"י הדלקתו את האש, הרי יש בכח ההדלקה לגרום שתדליק כל זמן שיש בו שמן, דהא האש עצמו שהדליק הוא ניהו הכח השורף את השמן שיש בתוך הנר, ולכן כשיש כבר שמן בתוך הנר מקרי שהוא מדליק לחצי שעה, משא"כ כשאין כל השמן בתוך הנר, י"ל דהוא עצמו לא הדליק אלא מה שיש בכח השמן להשאירו דלוק, ומה שאח"כ נשפך לתוכו יותר שמן, אי"ז מתייחס להדלקה הראשונה, ע"ש.

ולפ"ז, הרי בבטרייה, שהוא עצמו גורם זרימת החשמל ע"י סגירת המעגל, א"כ י"ל דכל שיש כח בתוך הבטרייה לזרום חשמל לחצי שעה, הרי הכל נכלל בפעולתו הראשונה שהוא סגר את המעגל, ונמצא שהוא עצמו הדליק את האש באופן שישאר דלוק לחצי שעה, ושפיר נחשב כמו שמן שבתוך הנר, דכיון דיש כמות שיכול להדליק לחצי שעה, שפיר קיים מצות הדלקת נר חנוכה.

סיכום הדיונים

היוצא מדברינו הוא דיש כמה מיני חששות שהעלו האחרונים בענין מנורת חשמל. ולכאורה יש לחלקם לשני סוגים, חדא מה שמקשים מכח השערה ואומדנא, דהיינו דברים שאינם מוכרחים מצד עצמם, ואלו הם:

- א. שמא צריך שמן ופתילה ושלחבת, ודבר שכלתה ע"י שריפתה, דומיא דמנורה.
- ב. שמא בעינן מעשה הדלקה כדי שתהא שלהבת עולה מאליה, דומיא דמנורה.
- ג. בעינן שם "נר", וליכא.
- ד. צריך להיות כל חפץ המצוה לפנינו.
- ה. זרם החשמל אין בו ממש, ואין ראוי לברך עליו.

ולענין כל חששות הנ"ל, לכאורה שוה מנורה חשמל המקושר לחשמל הבית, למנורה הפועל ע"י בטרייה, ע' מה שנתבאר בזה לעיל.

וסוג השני הוא החששות שתלויים באיזה דין מפורש, או מסתברא טובא, ואלו הם:

- א. ליכא שיעור שמן כדי להדליק חצי שעה.
- ב. אי"א לברך על ההדלקה, שאינו אלא ע"י גרמא, ועכ"פ המשך ההדלקה הוא ע"י גרמא.
- ג. כח אחר [עכו"ם] מעורב בו.
- ד. מקרי מדורה.

ולגבי אלו החששות, ביארנו די"ל דג' הראשונות תוקנו ע"י מנורה הפועל ע"י בטרייה, דנחשב כאילו יש שיעור של חצי שעה, ואין כח אחר מעורב בו, וכן לא מקרי גרמא כלל, ע' לעיל לפרטי הענין.

דברי הפוסקים להלכה

ולענין הלכה, כבר הבאנו דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג סי' ק"ג) דבשעת הדחק יכול להדליק ולברך במנורת חשמל, ופסק כן ע"פ דברי הבית יצחק וכמו שהבאנו בריש דברינו. גם הגרש"ז (הליכות שלמה ח"ב פט"ו אות ג') פסק להקל בשעת הדחק, ולברך על מנורת חשמל, אמנם משמע שם שרק כשפועל ע"י בטרייה הוא דהקיל, ולא כשהוא מקושר לתחנת החשמל. וכ"פ בשו"ת אור לציון (ח"ד פרק מ"ד אות ב') ומקדש ישראל (חנוכה סי' ק"ע), דאפשר לברך בשעת הדחק על מנורת חשמל, אבל רק אם פועל ע"י בטרייה.

כמה מגדולי הפוסקים הורו שאין לברך כלל בשום אופן. כ"כ בשו"ת מהרשי"ג (ח"ב סי' ק"ז), בשו"ת יביע אומר (ח"ג או"ח

סי' ל"ה), בשו"ת באר משה (ח"ו קו' עלעקטריק סי' נ"ח אות ד'), וכן מובא בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א (מועדי הגר"ח קנייבסקי סי' תרנ"ז), שכי שאין לברך ברכת הרואה על נר חשמל, ומשמע דאינו יוצא ידי"ח בנר חנוכה במנורה הזו. וכן משמע משו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' כ' פרק י"א וי"ב), דאין לברך מספק [שמא דינו כמדורה]. וכן פסק הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (קובץ בית אהרן וישראל [ס"ב] שנה י"א גליון ב') דאין לברך כלל, [אלא דחילק ג"כ בין בטרייה לשאר חשמל, וכ' דבשעת הדחק ישתמש בבטרייה, ומ"מ לא יברך].

ומ"מ מדברי שו"ת ציץ אליעזר הנ"ל מוכח דלא ס"ל לשאר חששות האחרונים חוץ מזו דהוה כמדורה, והרי מבואר מדברי המקילים בנר שפועל ע"י בטרייה דלא חששו לענין מדורה, ונמצא שיש לצרף דעת הצי"א כסניף להקל אף בלא בטרייה. ובשו"ת כוכבי יצחק (ח"א סי' ה' ו') פלפל הרבה בזה, ומתוך פלפולו היה נראה להתיר, אלא דמסיק שם להחמיר מחמת דברי הפוסקים.

ועיקר השאלה נוגע למי שמאושפז בבית חולים, ואין מאפשרים אותו להדליק בנר שמן או שעה כדינו, דאז ודאי נראה דעדיף להדליק במנורת חשמל שפועל ע"י בטרייה, כדי לצאת דעת כמה מגדולי הפוסקים דס"ל דיוצא רק בזה ולא ע"י מנורת חשמל רגילה. ומ"מ לענין ברכה צ"ע, ויעשה שאילת חכם.

אף הן היו באותו הנס הרב יוסף יפרח

בפסחים למשי"כ במגילה, שבפסחים בא להסביר לשון אף, שאע"פ שהיו צדקניות כ"כ שהנס בא ע"י. ומשי"א בגמ' שהן 'היו באותו הנס' ר"ל דמ"מ ראוי להן ג"כ להשתתף בהזכרת הנס שהן ג"כ ניצולו ע"י, וכסברת התוס'. ובמגילה בא להסביר למה נתחייבו במצות היום שהוא מ"ע שהז"ג (שהן היו בכלל הגזרה וניצולו ע"י הנס). ולפי"ז רש"י והרשב"ם מודים למשי"כ התוס' בטעם שחייבים אע"פ שמ"ע שהז"ג הוא, והדרא הקושיא לדוכתא שה"ל להיות חייבים במצות סוכה ג"כ. וצ"ל שגם הם סוברים כתי' התוס' הנ"ל.

ואולי יש לתרץ דברי רש"י בא"א, שאע"פ שבזכות הנשים נעשו הנסים הללו, לא בזכותם בלבד נעשו. שבמצרים היו הנשים צדקניות, אבל גם לאנשים היו זכויות שהרי שלא שינו את שמם לשונם ובגדיהם. ועוד הלא כל הגאולה נעשה ע"י משה ואהרן (דומיא דאסתר בפורים). ובפורים נהי דנגאלו ע"י אסתר, אבל גם בזכות מרדכי ניצולו. ובחנוכה אע"פ שזכותה של יהודית הועילה בעשיית הנס, הלא בעיקר נעשה הנס בזכות החשמונאים. ולפי"ז אין כוונת רש"י (בפסחים) ורשב"ם שבזכות נשים בלבד בא הנס, אלא שגם בזכותן בא. [ומבואר מדברי התוס' (בב' המקומות) שלא הקשו אפירוש רש"י מלשון המימרא שהן 'היו באותו הנס', אלא היה ק"ל מלשון 'אף', שמשמע שהן טפילות. ולפי"ז ל"ק, שר"ל אף הן הביאו את הנס. ולשון 'היו באותו הנס' לכא' ר"ל שגם בזכותן בא.] ולפי"ז ניחא שאינן חייבות במצות סוכה (כמשי"כ למעלה), אבל הדרא הסתירה בין פי' רש"י בפסחים לפירושו במגילה.

ואולי ההסבר לשיטה זו (למה דוקא מי שהפעיל את הנס יהיה חייב במצות היום) היא שמן הראוי הוא שמי שנגרם הנס בעבורו הוא יפרסמנו, שמצוות חנוכה ופורים מצוות דפירסומי ניסא הם. וגם ד' כוסות נתקנו לפרסומי ניסא, כדאיתא בפסחים דף קיב., ע"ש.

[ואגב יש להעיר שאע"פ שהיו באותו הנס, לא נתחייבו הנשים בהלל של חנוכה. וכנראה דאין אמירת הלל ענין של פירסום הנס אלא הודאה עליה, וכיון שמ"ע שהז"ג היא לא נתחייבו בה נשים. ואפ"ה נתחייבו בהלל של ליל הסדר. וכבר מבואר בפוסקים דשאני גדרי הלל דליל סדר בכמה אופנים מהלל דעלמא. ונראה שהלל של ליל סדר הוי ג"כ בגדר פירסומי ניסא, שאומרים הלל כזכר להלל שאמרו ביציאת מצרים. ואין זה חיובא דעלמא של אמירת הלל, אלא כחלק מדיני הסדר ולקיים מש"א שחייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.]

איתא בגמ' פרק ערבי פסחים (קח) (ו)אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בארבעה כוסות הללו שאף הן היו באותו הנס'. וז"ל רש"י (שם) 'דאמרינן בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו, וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרינן הכי דמשום דע"י אסתר נגאלו, וכן גבי נר חנוכה במס' שבת'. מבואר שהבין שמש"א שיהיו באותו הנס' ר"ל שהן גרמו את הנס, שבזכותן בא. וצ"ב מהו הסברה לחייב הגורם את הנס במצוה שנתקנה לזכרה. וע"ע במגילה (ד.) שפי' רש"י בא"א וז"ל 'שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו'.

וז"ל תוס' במגילה (שם) 'פירש רשב"ם שיעקר הנס היה על ידן, בפורים על ידי אסתר בחנוכה על ידי יהודית בפסח שבזכות צדקניות שבאותו הדור נגאלו, וקשה דלשון שאף הן משמע שהן טפלות ולפירושו היה לו לומר שהן, לכך נראה לי שאף הן היו בספק דלהשמיד ולהרוג וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן'. וכע"ז כתבו ג"כ בפסחים (שם). ולפי פירושם (שהוא כפי' רש"י במגילה שם, כנ"ל) קשה למה נשים פטורות ממצות סוכה, הרי היו ג"כ באותו הנס, וכן הקשו בפסחים שם. ותי' שסברה זו מהני לחייבן במ"ע שהז"ג במצוות דרבנן דוקא, וסוכה עשה דאורייתא היא. ולפי פירוש הרשב"ם (ורש"י בפסחים הנ"ל) לק"מ, דלא מצינו שנס ענני הכבוד היה בזכותן.

וע"י משי"כ החת"ס (בתורת משה פרשת בשלח עה"פ ותען להם מרים כו') לתרץ קושיית התוס' אדברי רש"י והרשב"ם, שכיון שהיו הנשים צדקניות כ"כ, היו ראויין להצלה וכמעט ולא היה נס אצלם, ולזה נקט לשון אף הן היו כו', שאפילו לנשים ברוב זכותן נחשב לנס (שהסביר שם דכמה דגדול זכותו של צדיק משועבד הטבע להשתנות לצרכו עד שהנס נעשה מוכרח בטבע ע"ש). ולכא' קשה ליישב דברי הגמ' עפ"ז עם לשון רש"י שם. שרש"י פי' דהן ברוב צדקתן גרמו לנס, ואילו לדברי החת"ס משמע ד'אף הן היו באותו הנס' ר"ל שגם כלפי הנשים היה נחשב לנס. וע"כ צ"ל דלא כיוון החת"ס אלא לתרץ לשון 'אף', שכיון שהיו צדקניות (דהא בזכותם נגאלו) הו"א דכלפיהן לא היה נחשב ההצלה כלל לנס. קמ"ל שאף הן היו צריכין לו, ר"ל דכלפיהן נמי היה נחשב לנס. אבל מודה הוא שמש"א שהן 'היו באותו הנס' ר"ל שהן ניצולו ע"י. דלכן טפלות בנס, שכלפיהן לא היה נס כ"כ מרוב צדקתן, ומ"מ חייבות ג"כ, שאף הן היו כו'. ולפי"ז י"ל דאין סתירה בין משי"כ רש"י

ושו"ר דומה לזה בדברי הר"ן בפרק ערבי פסחים (כו : בדפי הרי"ף) שכתב בשם ר' האי גאון וז"ל 'ש(א)ין מברכין על הלל שבילי פסחים לגמור את ההלל שאין אנו קוראין אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה שכך שנינו ר"ג אומר וכו' ובסיפא לפיכך אנו חייבין להודות להלל וכו'. משמע שהוא כחלק מן הסדר, שאין אומרים את ההלל בתורת קריאת הלל אלא כאילו מתוך סיפור הדברים נתעוררו לאמרו. ואין זה כדברינו ממש שאינו נאמר כזכר של ההלל שאמרו ביצי"מ, אבל מ"מ מבואר שהוא כחלק מן הסדר ולא כהלל דעלמא. וכל הסדר ענינו הזכרת ופירסום הנס, וכדמבואר בגמ' הנ"ל לגבי ד' כוסות.]

ובמס' שבת (כג.) איתא '(ד)אריב"ל נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס'. וכתב רש"י ז"ל ישגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה ועל יד אשה

נעשה הנס'. הרי כתב ב' הפירושים כא', שהן היו צריכין לנס וגם נעשה ע"י. ואין נראה מדבריו שכיון לאמרו בתורת אי"נ, אלא משמע שהכל חדא הוא. ולפי מש"כ אליבא דחת"ס הנ"ל א"ש, שבאמת אין סתירה בין ב' הפירושים. אבל לפי מש"כ לכא' קשה.

ונראה שגם לדברינו דברי רש"י מובנים היטב. שמה שניצולו מן הגזירה ע"י הנס הוא סיבה לחייב הנשים במצות פרסום הנס, אלא שיש ג"כ סיבה לפטרן דהא מ"ע שהזמן גרמא הוא. ולזה צריכין מה שבא הנס גם על ידן, שלכן מן הראוי הוא שגם הן יפרסמו, אע"פ שהיו מ"ע שהז"ג. ולפ"ז אכתי צ"ב, שאפי' אם שניהם אמת אינו ברור מהו משמעות הביטוי ד'אף הן היו באותו הנס', אם ר"ל הן הפעילוהו או שהן ניצולו ע"י. שבין כך ובין כך נמצא שרש"י בא' מהקטעים הנ"ל לא בא לפרש משמעות לשון המימרא, ולכא' קשה לדחוק כן בדבריו.

בענין אכסנאי

הרב אברהם יצחק שיין

מצוה בעלמא, דעצם החיוב יוצא עם אביו וא"י לכוון שלא לצאת. (וכעין זה כתב הגרי"ז בדברי הרמ"א).

ולכאוי החולקים ס"ל שאין חילוק בין נר חנוכה לשאר מצות שיכול לכוון שלא לצאת, וכ"כ המהרי"ל בפירוש שהוא יכול לכוון שלא לצאת בהדלקת אשתו. וגם המהרי"ל ברונא (סי' נ) כתב שאינו יודע הצד שיהיה ברכה לבטלה כיון שהוא יכול לכוון שלא לצאת. והאריך בזה הטי"ז שבברכות הרשות נתונה לאדם לעשות כרצונו אם רוצה יוצא בברכת אשתו ואם אינו רוצה יברך בפני"ע, כמו שמצינו בברכהמ"ז והמוציא ועוד.

ונראה שהם לא ס"ל כההסבר הנ"ל שחיוב נ"ח הוא חובת הבית, אלא הוא כשאר מצות שיש חיוב על הגברא לעשות המעשה מצוה, ויכול לכוון שלא לצאת.

ד) ונלע"ד שהמח' אי אמרי' מהדרין באכסנאי תלויה בהמח' הנ"ל אי הוא חובת בית או חובת גברא. דלפי הסוברים שהיו חובת גברא אין סברא לחלק בין בן בית לאכסנאי, דשניהם יש חיוב להדליק ושניהם יכולים לעשות מהדרין. אולם להסוברים שהיו חובת הבית מובן היטב שהדין של מהדרין רק שייך בתוך עיקר מקום חיובו. וממילא אכסנאי שאינו בתוך ביתו א"י לברך על מהדרין.

ה) אלא שעדיין צריך לבאר איך אכסנאי יכול להדליק בתוך בית שאינו שלו. וצ"ל שאע"פ שאין לו בית עדיין רצו חז"ל שיהא גם הוא מצטרף להמצוה. ולפ"ז היה נראה שהחיוב של אכסנאי הוא רק להצטרף בפריטי עם הבעה"ב, אבל אין האכסנאי יכול להדליק בעצמו בתוך בית שאינו שלו. והכי הוא משמעות המחבר שכתב אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעה"ב להשתתף עמו בשמן של נ"ח, ולא הזכיר כלל שהוא יכול להדליק בעצמו.

אולם משמע מדברי המהרש"ל שלא ס"ל כן, דכתב ומה שהאידנא הבחורים מחמירים על עצמם שלא להשתתף בפריטי ועדיפי לדעתיה מר"ז, זהו מנהג אשכנז שמגביהין הטפל ומניחין העיקר, ולואי שלא יקילו במצות החמורות. ומשמע מדבריו שהבחורים מדליקים בעצמם אע"פ שדינם כאכסנאי, ולא תמה עליהם שאין זה המצוה והוא ברכה לבטלה, ומחויב להשתתף בפריטי. אלא רק שהם מחמירים לעשות כן ושאיין בזה שום מעלה יותר מהשתתפות בפריטי. והיינו משום שאזיל לטעמיה שאין דין של מהדרין באכסנאי.

נמצא שצ"ל דאפי' לפי השיטות שסוברים שני"ח הוא חובת הבית, י"ל שאע"פ שאין זה ביתו של האכסנאי, תקנו חז"ל שהוא עדיין יכול להדליק בעצמו, דהוי כביתו כיון שעכשיו הוא יושב שם. וצריך לחלק שרק הוא כביתו לעשות העיקר מצוה של נ"ח אבל לא הדין של מהדרין כנז"ל.

א) נשאל המהרי"ל (סי' קמה) אם אכסנאי נשוי שאשתו מדלקת עליו בביתו יכול להדליק בעצמו בברכה. וספק השואל היה אם הוי כמו מהדרין שהוא יכול להדליק בעצמו, או דילמא שאני הכא דהוא פטור. ופסק התרוה"ד (סי' קא) שמטעם מהדרין שפיר דמי להדליק בברכה, דכי היכי דיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד, ה"נ יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בבי' מקומות. והטעם שלא מוזכר מהדרין זה בגמ' הוא משום שהתנא לא פסיקא ליה למיתני הך מהדרין דלא שכיחא כולי האי. וכן הטי"ז (תרעז-א) הסכים שיכול להדליק מטעם מהדרין, ומה שלא נזכר מהדרין זו בגמ' תירץ בא"א ע"ש. והמהרי"ל עצמו ג"כ הכריע שיכול האיש להדליק, אבל לא מטעם מהדרין אלא משום חשד דלאו כל אחד יודע שהוא נשוי ושואתו מדלקת עליו בתוך ביתו.

ב) והנה איתא בגמ' (שבת כג.) שרבי זירא לא הדליק בפני"ע ויצא בהדלקת אשתו, ויש לעי' אמאי לא הדליק בפני"ע כמש"כ הני פוסקים. לדברי המהרי"ל ק' למה הוא לא חשש משום חשד. ובאמת המהרי"ל כבר תירץ קושיא זו דכתב שבימי ר"ז שהם הדליקו בפתח החצר לא היה חשד כמו בימינו שאנו מדליקים בפנים. אלא שעדיין ק' לפי התרוה"ד למה ר"ז לא עשה מהדרין. ויש לדחוק שהיה ר"ז עני ולא היה לו כסף לקנות עוד שמן להמצוה. אולם באמת כבר הקשה הבית הלוי קושיא זו וכתב ע"פ הרמב"ם שר"ז השתתף בפריטי והבעה"ב הדליק גם עבורו נרות, וגם כשאשתו הדליק בשבילו בתוך ביתו מיירי כשהוסיף נרות בשבילו. נמצא ר"ז כן עשה מהדרין.

ג) ולא כו"ע מודו שאכסנאי רשאי להדליק ולברך בעצמו, דכתב התרוה"ד שגדול אחד אמר הואיל ולא צריך ופטור מן הדבר נקרא הדיוט אם יעשה והוי ברכה לבטלה כיון דלא אשכחן מהדרין זה בתלמוד. וסברא זו גם כן כתב השואל למהרי"ל כדאמרנו לעיל. נמצא ששיטה זו סובר שאין דין של מהדרין באכסנאי, וגם סובר שאפי' לכוון שלא לצאת עם אשתו אינו יכול. וכ"כ המהרש"ל (סי' פה) שלא כל כמיניה לכוון שלא לצאת עם אשתו. ולשיטה זו צ"ע מה החילוק בין אכסנאי לבן בית, דלכאוי שניהם יש להם חיוב להדליק נ"ח, אלא שהבן בית יוצא עם אביו ואכסנאי יוצא עם אשתו. וא"כ כמו שבן בית יכול להדליק בפני"ע ויש בזה דין מהדרין, לכאוי ה"ה לאכסנאי, ומאי שנא?

ונלע"ד שהדלקת הבן בית אינו משום שמכוון שלא לצאת עם אביו, אלא משום שיש גביה הדין של מהדרין. משא"כ האכסנאי שלית ביה דין של מהדרין א"י להדליק בברכה. והטעם ששניהן א"י לכוון שלא לצאת עם אביוואשתו הוא משום שחיוב נר חנוכה הוא חובת הבית. דהיינו שמוטל על כל אחד חיוב שיהיה נר חנוכה דלוק (ע"י בר חיובא) בתוך ביתו. נמצא שבן בית שמדליק נרות משום מהדרין הוא רק הידור

ו) והנה יש מח' ר"ן ורא"ש מה החידוש של אכסנאי. הר"ן כתב שה"א שאכסנאי פטור כיון שאין לו בית כמו שפטור ממזוזה, קמ"ל שחייב. ואתי שפיר להסוברים שמצות נ"ח הוי חובת הבית דה"א שכיון שאין לו בית פטור. אבל הר"ן עדיין יכול לסבור כהסוברים שהוי חובת גברא די"ל שזהו גופא הקמ"ל שאכסנאי חייב דאינו חובת הבית אלא חובת גברא.

אולם הרא"ש כתב שה"א שהאכסנאי יכול לצאת עם הדלקת בעה"ב קמ"ל דהוא א"י כיון שאינו בן בית. נמצא שלפי הר"ן החידוש הוא דחייב אע"פ שאין לו בית, ולהרא"ש החידוש הוא שרק בן בית יכול לצאת עם הבעה"ב, אבל שאר בני"א מחוייבים להדליק בעצמם או להשתתף בפריטי. ויל"ע אם סברת הרא"ש מתאים עם הסוברים שהוי חובת הבית, דלכאוי הה"א ה"ל להיות כהר"ן שפטור. דלהרא"ש משמע שאין שום צד שפטור ממצות נ"ח דודאי כל אחד ואחד מישראל חייב, והחידוש הוי רק באופן הקיום של החיוב, אם ע"י בעה"ב או ע"י עצמו או בפריטי.